



هاید گهر

م

په یوه ندى به

نازیز مه وه

ئه کادیمیای ئه لمانیاسالی (۱۹۳۰) پارتی نه ته وه یی
 سو سیالیزمی قبول کرد ، ما رتنها پد گه رگه وره ترین
 فه یله سوفی ئه وکاته ی ئه لمانیا ، سالی (۱۹۳۴) په یوه ندى
 ده کاتبه پارتی نه ته وه یی سو سیالیزمه وه (نازیزم) . په یوه ن
 دى هاید گه ربه نازیزمه وه مشتمل مریکی زوری له سه ره ، له به ر
 گرنگی بؤ چوونه فیکریه کانی ناوبراو ، به تاییه تی له فه ره نسا
 وئ لمانیا . په یوه ندى هاید گه ربه نازیزمه وه هینده جیگای
 گرنگنییه ، به ئه ندازه ی ئه وه ی وه کفه یله سوفیه یوه ندى
 به ورژیمه وه هه بیټ ، که سه رچا وه ی ئه وترسو توقانده بیټ
 له کؤمه لگای ئه لمانی وپاشانئ ورو پیدا . شیکردنه وه کان
 به رده وامنسه باره تبه سروشتی په یوه ندى هاید گه ربه
 نازیزمه وه .

مارتنهاید گهر (۲۹) ی ئه یلولی سالی (۱۸۸۹) له شاری
 (Badan) له خیزانیکی پاریزگاری کا پؤلیکه دایکپوه .
 باوکی هاید گه ریه کیکپوه له سه رکرده دیاره کانی کلیسای
 کاسؤلیکی له شاره که دا . له ماوه سالانی (۱۹۰۹-۱۹۱۱) هاید گه ر
 له زانکوی (Freiburg) ده ستیکرد به خویندنی تاییه ت
 به وبواره ، به لامبه هوی توشبوونی به نه خویشی نه یوانی
 خویندنه که ی ته واوبکات ، پاشانله هه مانزانکود ه ستیکرد
 به خویندنی فه لسه فه له سه رده سستی فه یله سوفی به ناوبانگ
 (ئیدموند هیرسل - Edmund Hursel) دامه زرنه ری
 فه لسه فه ی دیارده گه رایى . دواترهاید گه رده ستیکرد به
 وتنه وه یوانه کانی ئاینزانی له وزانکویه وورده وورده له
 کاسؤلیه تدورکه وته وه ته واوی وزه ی خوی بؤفه لسه فه
 ته رخانکرد . سالی (۱۹۲۳) هاید گه ربه ووبه مامؤسنای
 فه لسه فه له زانکوی (Marburg) تاسالی (۱۹۲۸)
 له وزانکویه مایه وه ، دواترچوه زانکوی (Freiburg)
 وله شوینی مامؤستا که ی ئیدموند هیرسلبو وه سه رۆکی
 به شی فه لسه فه . تاسالی (۱۹۳۳) له وانه وتنه وه به رده وام
 بوو ، ئه وکاته ی بووه سه رۆکی زانکؤ . له ئایاری سالی
 (۱۹۳۳) داهاید گه ربه یوه ندى ده کاتبه پارتی نه ته وه یی
 سو سیالیزمه وه . دواى ئه نجامدانى پړوسه یه کی پاکسازى
 له لایه نده سه لاتدارانه وه سالی (۱۹۳۴) ده سستی له پؤستی
 سه رۆکی زانکؤ هه لده گریت ، به لامهاید گه ربه یوه ندى له گه ل
 پارتی نازیداهه رده مینتوتوئ بوونه ی دیاریکراوی خوی ده دات

ن: David Desmond
 له یینگیز یه وه : شاسوار که ماله جهود

تاسا (۱۹۴۵). هایدگه ره برده و امبوله وانه و تنه وه له زانکۆ تاسا (۱۹۴۴). دواى کۆ تا بى ها تنى جه نگی جیها نى دو وه م هیزه کانی ها و په یما نا نریگه یا ننه دا جیتر له زانکۆ وانه بلیته وه، به لا مهیچسزایه کی دیکه یا ننه دا، چونکه به بۆ چوونى نه وان په یوه ندی ها ییدگه ره نازیمه وه بۆ کارى خراپه کارنه ها توه.

سالی (۱۹۲۷) هایدگه ره رتووکى (بوونو کات - Being and Time) ی بلاویوه و زۆر زوونه مه رتووکه چوه خانسه ی په رتووکه گرنگه کانه وه. هایدگه ره وه کار یگه ربووبه فه یله سوفه کانی پیشخوی له وانه: (سوکراتیه کان، نیچه، کیرگارد، هیرسل). به بۆ چوونى لیکۆ له ره وانه ییدگه ره شو پنیپی ما مؤستا کی (هیرسل) ی گرتوه له بواری دیارده گه رایدا. به هوی کار یگه ریشی به کیرگور وه وه هه ندیکى دیکه له لیکۆ له ره وانه بوونگه را ده ینا سینن. له گه لئه مانه نشدا ها ییدگه ره پیوایه بواری سه ره کی فه لسه فه کی بریتیه له زانستی بوون.

هایدگه ره بواری و ابوونامانجی مرۆف بریتیه له ناسینی نه زمو و نه کانی به و شیوه یه ی بیر یا نلید ه کاته وه، پاشان گه رانبه دواى (بوون) داله دنیا دا. مرۆف بو و نپه یوه ندی کی تا بیه تی هه یه به جیها نه وه، هه مرۆف قیچیو بیسته جیا واز سه یربکریت، بۆ نه وه ی بگا تبه ژیا نیکی ره سه ن. ژیا نى ناره سه ن بریتیه له وه ی مرۆف ه لبد ریته نا و دنیا یه که وه و ونبیت تیا دا اوله نه نجام دا په یوه ندی به بوونه وه نه مینیت. تیگه یشتله مانای بوونیه کسانه به ژیا نیکی ره سه ن.

زۆر به ی فه یله سوفه کان (بوونوکات) به کار یکی سیاسی داده نین، به لامیپیا نوایه بۆ چوونه کانی نه و کتیبه کار یگه ریان هه بووه له سه ره رها ریکار یکردنی ها ییدگه ره له داها تووداله گه لنازییه کانداندا. زۆر به ی فه یله سوفه کانبۆ سه لماندنى بۆ چونه کایان ده گه ریته وه سه رنووسینه به راییه کانی ها ییدگه ره. له مباره یه وه (فینسنست فاریهس - Vincent Farias) له کتیبی هایدگه ره رونا زیم داده لیت "نیشانه کانی رووکردنه نازیمه په رتووکى (بوونوکات) دابه روونى دیاره". هه رچه نده

نه مکتیبه له لایه نفاریه سورزۆر به ی لیکۆ له ره نه وه وه ککتیبی فه لسه فه ی نازیمه نا سینرا وه، به لامیپیا نوایه نه و کتیبه چه ندیروبوو چوونیکى تیدا یه که خزمه تی تا مانجه کانی بزوتنه وه ی نازیمى کردوه. فاریهس له (هانس ئیبلینگ - Hans Ebling) ده گپریته وه "به نه ندازه ی تامه زۆر بوونبۆ ژاژاوه وئانار شیزمکه له په رتووکى (بوونوکات) داهه یه، نه وه نده شتاه زۆر بوون بۆ ولا تیکى تۆ تا لیتاری هه یه له لایه ن هایدگه ره وه له کاتى پیشکه شکردنی و تارى بوونبه سه رۆکی زانکۆ. له هه ردوو حاله ته که دا قبولکردنی به رامبه ر به شیویه کی یه کسانو نه. هه ره له به ره وه و هویه شه که سی به رامبه بى ره حمانه ده چه وسینریته وه". هایدگه ره نه یه ده توانی تا سه رکه سیکی سیاسی بیت. نه و پیپی و ابو: فه لسه فه کرۆکی هه موودسپلینه کانه وه ک: میژوو، زانست، سیاسه ت... هتد... له گه لئه وه شدا ها ییدگه ره فه یله سوفبوو، نه کسپاسی، نه و خوی خزانده بوونه و کایه ی سیاسه ته وه بۆ په ده ستهینا نی واقیچی نوید ره باره ی نه لمانیا. هه ندیکله لیکۆ له ره وانیپیا نوایه ها ییدگه رکه سیکی هه لپه رستبووه، نه و بۆ په یوه ندی کردوه به نازیمه وه بۆ نه وه ده ستهبه سه ر زانکۆ دا بگریته وه ویشه وه په روه رده ی نه وه کانی داها تووبکات. هه ندیکى دیکه ش پییا نوایه نه وه نده ی مه به ستی بووه له نازیمبینیویه تی.

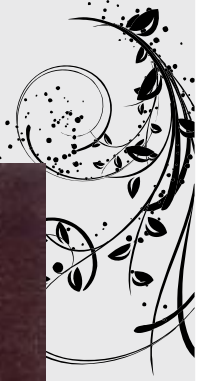
له (۲۶) ی مایسی (۱۹۳۳) دا هایدگه ره یادی مردنی (Albert Schlageter) که له به رگریکردنه داگیر کارى فه ره نسیه کانداندا کوژراو تارىک پیشکه شه کات. تیا داها توه "ناوبراو له زه مه نى تارىکی وزه لیلی و خیا نه تدا کوژرا" نه وله وته که ی داراسته و خۆ باسی گه رانه وه ی شه ره فوشکۆ مه ندی کرد له داها توودا. به بۆ چوونى فاریه سه م نووسینانه سه ره تا ی ریگای هایدگه ربوون به ره و نازیم. فاریه سپیوایه مه زاجی بوونبه نازی له لایه نه ها ییدگه ره وه، ده گه ریته وه بۆ کار یگه ری نه و گۆفارو ده زگانا ییدۆ لۆژیا نه ی ها ییدگه رتیکه لیا نبوو، له کاتى کدان نازیمه ره وه گه شان وه

هه نگا وى ده نا، به لامنه مبوو چوونه باز دانه به سه رزۆر شتدا، چونکه مه رجنییه مرۆف که له ژینگه یه کی تا بیه تداگه ورده بیت، به ها کانی نه و ژینگه یه وه ریگریت. بۆ نمونه نه و که سانه ی ده چنه خویندنگای کاسۆلیکی مه رجنییه که سانی له خواترس وئاینپه روه رده رچن.

به وردبونه وه له کاره کانی ها ییدگه ره بۆ مانرووند به بیته وه که ها ییدگه ره تامه زۆر ی گۆرانیکى ریشه سی بووه له کۆمه لگای نه لمانى و نه نانه تله ته وای شارستانیه تی رۆژئا وادا. ها ییدگه ره خۆ شه ویستییه کی گه وره ی بۆ نه لمانیا و فه لسه فه هه بووه. نه و زۆر شانازی به زمانى نه لمانى و خه لکی نه لمانیا وه کردوه و پیی و ابو نه لمانیا میرا تگری کلتورو هزری گریکی کۆ نه و زمانه کانی نه لمانى و یۆنانى زمانى ره سه نوهرن. له کاتى کدا زمانه کانی دیکه ی نه وروپی به پرۆسه ی لاتین بووند اتیپه ربوونو خراب بوون. ها ییدگه رده لیت "کاتیکمرۆ قیکی فه ره نسى بیرده کاته وه وله نه لمانیا قسه ده کات. به بۆ چوونى ها ییدگه رگریکه کان یه که مکه سبو ونهه و لیا ندا وه له مانای بو و ننتیگه ن، نیستا شه لمانیه کان یه که مکه سده بنکه له تونا یا ندا هه یه پارچه شکاوه کانی شارستانیه تی رۆژئا وادا کۆبیکه نه وه و جار یکی دیکه زیندووی بکه نه وه. هیته ره ریشه ما نبو چوونى هه بوو" کلتور شه ره ی مانه وه ی خوی ده کات، کلتور ی که زانسانا لگه شه کردن له خۆ ده گریته نه لمانیا و گریکه یه که وه کۆده کاته وه".

ها ییدگه ر دژى مه یلی نو یی کاسۆ لیزم بوو، که بووه هوی دوور که وتنه وه ی نه و له تا ین. به بۆ چوونى نه و مه سیحیه تو ته کنه لۆژیا زانستیا نله و شکۆ مه ندیه ی ده گه ریته وه بۆ سه ره تا یۆ نانییه کی دا بیریوه، هه ره وه ها ها ییدگه ره نووسینه به راییه کانی دارقلیبوونى خوی بۆ مؤدی رنه ده رده بریت "کلتوری رووکه شی نه مرۆمانه له چوونى تازه گه ری نیشاندده تکه ده بیته هوی ویرانکردنی دامه زراوه کان. نه و چه مکه مؤدی رنه ی ژیا نى نیستا که چیژیکى زۆر نیشاندده ن





ئەوانە نیشانە ی دارووخانی ژیانن. “
 بەبۆچوونی هایدگەر زنگارکردنی
 شارستانییه تی روژئاواله ته کنه لوژیا ی
 بیزارکه روشا رستا نییه تی رووسه کان
 له هچگه راییه به لسه فیه کانله ریگای
 ئەلمانیا و ده بیته.

بووژاند نه وه ی شارستانییه تی روژئاواو
 ئەلمانیا له ریگای زانکۆکانه وه ده بیته، بۆیه
 بوونبه سه روکی زانکۆی (Freiburg)
 یه که مهه نگا وی هایدگه رده بیته هینا نی
 شوێرشێ نا زیمبه ره وزانکۆکان. یه که م
 وتاری هایدگه ره کسه روکی زانکۆ به
 نا و نیشانی (خود بپاریدانی زانکۆکانی
 ئەلمانیا) ده بیته. فاریه سده لیت:
 ”هایدگه رله ووتاره یه بۆچوونی نه ته وه ی
 و سو سیالیزی خۆی ده رباره ی ریفۆرمی
 زانکۆکانی ئەلمانیا ده خاته روو.“ هه ره ها
 فایه رسیپیا یه نا زیه کانمه به ستیان
 ریفۆرمه بووه، به لکو ویستو ویا نه
 لایه نگیره تی خویند کارانوستافی ئیداره
 و کۆلیژه کانله ریگه ی هایدگه ره وه
 به ده ستهینن. له مکاره شدا نا زیه کان
 سه رکه وتو بوون. هه رله وتاری ده ست
 به کاربوونید او هه کسه روکی زانکۆ هایدگه ر

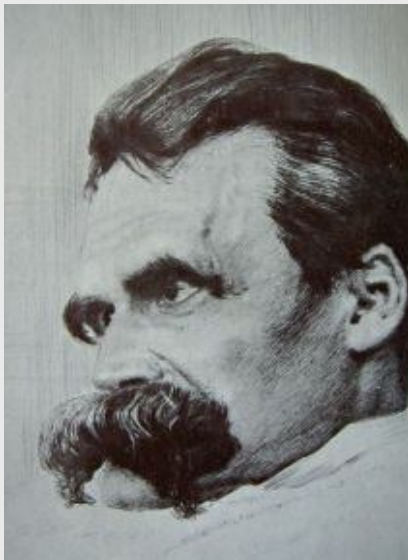
ئاماز به (ئهرکی میژوویی و روحی گه لی
 ئەلمانیا) ده کاتکه پێویسته له سه ر
 زانستبه وئهرکه کاریگه ربکریته. هایدگه ر
 هانی ئایدیا له کانی نا زیمی ده داله بواری
 خزمه تی کاروخزمه تی سه ربازیدا. ئە و پێی
 وایه... جیهانی روحی ئە وهیزه قوله یه بۆ
 پاراستنی زه وی و خوینی خه لکی. ئە م
 وتاره ی هایدگه ر ئاماز بوو بۆ ئە لمانیا بۆ
 هه نگا و نا نه ره وهیزه ی بوون، به پیشه نگه ی
 پارته ی نا زیم.

وه کسه روکی زانکۆ کاره کانی هایدگه ر
 له خزمه تی نا زیمدا بوون. مامۆستا که ی
 خۆی، هیرسل، ناچار بوو واز له
 کاره که ی بهینیت، له به رئه وه ی جوله که
 بوو. هه رچه نده هایدگه ر توانی دوو
 پرۆفیسۆری جوله که له سه رکاره کانی
 خۆیا نده رنه کرین، به لامله هه مانکا تا
 زۆربه ی جوله که کانشار به ده رکران. له
 حوزه ییرانی سالی (1923) دا هایدگه ر
 رایگه یاند “پێویسته له سه ر زانکۆکانی
 ئە لمانیا خولی فیرکاری پته و به روحی
 سو سیالیزی نه ته وه یی په یه ربه و بکه ن،
 نه وه کئه و کۆرسانه ی به بیرو که ی
 مه سیحیه تو هیوما نیته ی خنکینراون.” به
 بۆچوونی لیکۆ له ره وانته مبوو چوونه ی
 هایدگه رله ژیرکاریگه ری هیتله ردا بووه
 که رایگه یاند بوو “له سه ره موئه لمانییه ک
 پێویسته به بی گوما نودود لی ئە وه بزانیته
 که گه لی ئە لمانیا، یه کگرتوویی و شکومه تی
 وه یزیه ی پیشو ی بۆ ده گه ریته وه له
 ریگه ی حکومه تی کریکارانه وه.” له و کاته ی
 هایدگه ر سه روکی زانکۆ بوو، ئە نجامدانی
 سلا و کردنی نا زیه کانله سه ره تا و کۆتایی
 وانه کانی زانکۆ داله سه ر خویند کاران
 پێویست بوو.

زۆربه لگه ی گه وره هه نله سه ر
 په یوه ندی ئیوانها ی دگه رونا زیه کان،
 به لامئه وه ی جیگای مشتومره
 سروشتی ئە و په یوه ندی یه که هایدگه ر
 له گه لنا زیه کانداهه ییوه. هه ندیکله
 لیکۆ له ره وانپیا نوا یه ده بیته و او ی
 کاره کانی هایدگه رفه رامۆشیکرینه هۆی
 بوونی په یوه ندی له گه لنا زیه کانداه،
 به لامه ندیکدی یکه پیا نوا یه پێویسته
 هایدگه ر (وه کمرۆف) له کاره کانی (وه ک
 فه لسه فه) لیکجیا واز بکریته وه. هه ندیکله و

که سانه دژی هایدگه رن، له به رئه ونا که
 هایدگه رنازی بووه، به لکوله به رئه وه ی
 له گه لسه فه و بۆچوونه کانی هایدگه ردا
 ته باوها و پارانین.

ده رباره ی کاره کانی هایدگه ربیریتی
 نه بوونله فه لسه فه ی نا زیم. کاره
 فه لسه فه یه کانی هایدگه ر زۆر قورسبوون،
 سه ره رای ئە وه ی پۆله کانی جمه یان
 ده هاتله خویند کاران، به لامزۆریه ی
 خویند کارانله و بۆچوونا نه نه ده گه یشتن
 که هایدگه رباسی ده کردن. به شیوه یه کی
 سه ره کی هایدگه ر ترسی دارووخانی
 شارستانییه تی روژئاوا یه بوو، به هۆی
 له ده ستدانی مروفا یه تی په یوه ندی له گه ل
 خۆیدا. سه ره تا هایدگه رکاره کانی له سه ر
 ئاستی تا که سده ستی کرد و پاشان
 له سه ر ئاستی ئە لمانیا و دواتریشله سه ر
 ئاستی ئە وروپا. هایدگه ر رووی وه رگێز له
 فه لسه فه ی (ململانی) وه بۆ فه لسه فه ی
 هه ره شه. ئە و به رپیا زی فه لسه فه ی / دینی
 ململانی تا که که سده ستی پیکرد
 وه نگا وی نا به ره ورپیا زی فه لسه فه ی /
 سیاسی کلتوری هه ره شه. هایدگه ر
 بپروای به پته وی روحه قلی ئە لمانیا
 هه بوو. ئە و پیا بوو سو سیالیزی نه ته ویی
 ده توانیترابه رایه تی جیهانیکا تبه ره و
 زنگار بوون. هایدگه ره ولیداری فۆرمته و او ی
 زانکۆکانیگریته وه، بۆ ئە ممه به سته ش
 خویند کارانبا شتر ی نپیکه ته ن، به لام
 کاتیکای کسان یه کیته ی خویند کارانی
 بیانی، هایدگه رحه قیقه تی بارودۆخه که
 بۆروونبوویه وه بۆی ده رکه وتواقعی





ها تنه ناوه وهی عه قلانییه توتته کنه لۆژیای رۆژئاواوه .

زۆر به ی ئه کادیمییه کاندووتا واند ه خه ن پالها ی دگه ر . یه که میا نیه یوه ندی ئه و به نازیمه وه . دووه میا نفه رامۆشکردنی رۆلی خۆی وه کفه یله سوفکه پپو یست بوو بیته ده نگ . له مباره یه وه زۆر به ی لیکیۆله ره وانرای جیاوازیانه یه . بو نمونه (هانسسلوگا) پپوایه : نه ده بوو ها ی دگه ره ره له سه ره تا وه خۆی بخستایه ناودنیای سیاسیسه ته وه . ئه و پپوایه به وشپوه یه ی ها ی دگه ر مامه له ی له گه ل نازییه کانداکردووه که کاری فه یله سوف نییه . سه ره رای ئه وه شسلوگا به رگری له هه لویستی ها ی دگه ر ده کاتو پپوایه فه لسه فه ی ئه لما نیا وه کولاتی ئه لما نیا ئاراسته ی به ره وداها تونادیارونا رۆشن بوو ، فه لسه فه ی ئه لما نیا وه کولاته که یان له قهیراندابووه ، هه روه ها ها ی دگه ر یه که مفه یله سوفی ئه لما نی نه بووه که په یوه ندی به نازییه کانه وه هه بوو پپت .

له وباره یه وه هه لپژارد .

سالی (۱۹۴۹) ها ی دگه رته نهالید وانیکی ده رباره ی هۆلۆکسۆتدا “ کشتوکا لئیسنا بووه ته پیشه سازی میکانیزکردنی خۆراک ، که له ناوه رۆکدا هه چجیا وازییه کی نییه له گه لبه ره مهینانی ده غلودانله ژووره جیا وازی نییه له گه لئا بلوقه دانی ولاتانی دیکه و به ره مهینانی بۆمی هایدرو جینی ” ئه وه ی پپو یسته ئامازه ی پپیکرینه وه یه ، که ها ی دگه رکه وتوو ته ژیرکار یگه ری نازییمه وه ، به وه ی نازییه کانبیرۆکه ی بالاده ستی ئه لما نیای بره و پپدا وه ، که سه ره نه نجامده بیته هۆی دروستکردنی ژیا نیکی ره سه نوشکۆمه ند . ئایا ها ی دگه ر نازی بووه ، یا خود فه یله سوف ، یا خود هه ردووکیان ؟ به دلنیا یه وه که میکه هه ردووکیان .

سه رچاوه :
Martin Heidegger;
?what kind of Nazi
.David Desmond

سیاسی چه ند ریگه له وباره یه وه . دوا ی چه ند مانگیکه کاری پاکسازیه لایه ن ده سه لاتدارانه وه ، ها ی دگه رده ست له کارکیشانه وه ی خۆی وه کسه رۆکی زانکۆراگه یاند ، پاشانله وانه وتنه وه به رده وامبووتاسالی (۱۹۴۴) . له وما وه یه دا چه ندینوتاری ده رباره ی نیشتمان پهروه ریستی وه ره دامبوونی چه نگه بلاوکرده وه سه ره رای دلنیا بوونله تیکشکانی ئه لما نیاله وچه نگه دا . ئه و هیشتا گه شبنبوو به وه ی ئه گه ره لما نیا چه نگبیا ته وه ، ئه واهه لیکه یه بۆ شارستانیه تی رۆژئاوا ، بۆ ئه وه ی له فه وتانرزگاری بیته . هیشتا بروای به راستی وشکۆمه ندی بزوتنه وه که هه بوو ، که پپو یسته دووباره بدۆزینیه وه . هه رچه نه هایدگه رله کۆتایدا جۆشو خروشی سه ره تای بۆ سو سیالیزی نه ته وه بی نه ما ، به لامپپو ابوو ئه گه ر نازییمه ربه که ویت ئه وانه لما نیارابه رای ته ئه وروپا و رۆژئاوا ده کات . ئه و پپو یستی وابوو ئه گه ر جاریکی دی کۆرسکی فیکاری بۆ زانکۆکان دابنیت ، ئه وانه وکۆرسه بریتی ده بیت له پهروه رده کردنی نه وه ی داها توو له سه رریبازی راسته قینه ی سو سیالیزی نه ته وه یی . ئه وهیشتا به ئومید بوو ، ئه گه ر ئه لما نیا چه نگبیا ته وه ، ئه واهه لی ئه لما نیا ده توانیتشارستانیه تی خۆرئاوا بخاته وه سه رریگای راسته قینه ی خۆی . ئه و ریبازه ی سه دانسال زیاتر له لایه ن یۆنانیه کانه وه گه شی پپدا وه وئیسنا له سه رچاوه وره گه که ی دا برا وه ، به هۆی

